

بررسی میزان مطابقت طومارهای بحرالمیت با اسناد عهد عتیق

محمد مهدی کاظمی^۱

چکیده

کتاب مقدس عنوان مجموعه نوشته‌هایی است که مسیحیان آن‌ها را مقدس می‌شمارند. بررسی آموزه‌ها و گفته‌های آن با نگاه اسلامی، سؤالی جدی درباره‌ی درستی و عدم تحریف این کتاب به وجود می‌آورد؛ چراکه بسیاری از آموزه‌ها و مطالب آن ناسازگار با قرآن کریم می‌نمایند به‌ویژه آن‌که دلیل محکمی بر اعتبار و وثاقت این کتاب در دست نیست. مسیحیان از دیرباز در پی یافتن نسخه‌هایی بودند که صحت و وثاقت تاریخی کتاب مقدس را نشان بدهد. در نیمه‌های قرن بیستم، طومارهای بحرالمیت در کرانه دریای مرده کشف شد که در میان آنها، مجموعه نسبتاً کاملی از عهد عتیق نیز وجود داشت. بر اساس تخمین پژوهشگران، نگارش این طومارها به حدود دو قرن پیش از میلاد برمی‌گردد. در این مقاله به بررسی میزان انطباق این طومارهای کشف‌شده با نسخه‌های رایج کتاب مقدس (بر اساس نسخه ماسوریک) می‌پردازیم. اهمیت این پژوهش در فضای اسلامی از آن‌جا ناشی می‌شود که عدم انطباق این طومارها با عهد عتیق موجود درستی ادعای تحریف کتاب مقدس را تأیید می‌نماید و اگر چنان‌چه این طومارها با عهد عتیق فعلی هم‌سان باشد، بنیاد تحریف این کتاب را به‌یازده زمانی پیش از نگارش این طومارها مربوط دانست.

کلیدواژه‌ها: طومارهای بحرالمیت، عهد عتیق، جامعه قمرانی، اسنی‌ها، تحریف

۱. دانش‌آموخته سطح چهار حوزه علمیه

پیشگفتار

طومارهای بحر المیت کشف بسیار بزرگی در حوزه مسیحیت‌شناسی به شمار می‌رود. در میان این طومارها حدود دویست نسخه خطی از عهد قدیم نیز یافت شد. از آنجا که قدیمی‌ترین نسخه خطی عهد قدیم به قرن دهم میلادی برمی‌گردد، اکتشاف این نسخه‌ها در مستندسازی عهد عتیق و رفع اختلاف نسخه‌های آن اهمیت بسزایی داشت.^۱ پس از کشف طومارهای بحر المیت در منطقه قمران پژوهش‌گران غربی اهتمام زیادی به بررسی این طومارها داشتند تا جایی که رشته‌ای تحت عنوان قمران‌شناسی (Qumranologie) جهت بررسی این طومارها تأسیس شد. پس از ده سال از اکتشاف این طومارها دانشمند آلمانی شارل بورخارد، فهرستی شامل ۱۵۳۸ کتاب و مقاله علمی را منتشر ساخت که در موضوع این طومارها به نگارش درآمده بودند. اما در این زمینه تا کنون کار جدی به زبان فارسی نشده است. آثار فارسی در این زمینه منحصر است به دو کتاب ترجمه‌ای و یک مقاله:

ریشه‌های مسیحیت در اسناد بحر المیت نوشته ژان دانیلو و با ترجمه جناب آقای

علی مهدی‌زاده

سرگذشت طومارها نوشته پروفیسور ایگال یادین با ترجمه جناب آقای سعید

کریم‌پور

مقاله «طومارهای بحر المیت؛ تاریخچه و منتخبی از نظریات» نوشته خانم فاطمه

هشترودی که در مجله هفت آسمان چاپ شده است.

مهم‌ترین سؤال در پژوهش حاضر این است که نسخه‌های کشف‌شده از عهد

عتیق در بحر المیت با عهد عتیق فعلی به چه میزان تطابق دارد؟

طومارهای بحر المیت

در سال ۱۹۴۷ در منطقه قمران^۲ در فلسطین و در کرانه دریای مرده، طومارهایی که در پژوهش‌های مربوط به یهودیت و مسیحیت اهمیت بسزایی داشت، کشف شد. نویسندگان این طومارها (که از آنان به جامعه قمرانی تعبیر می‌شود) جمعی از یهودیان بودند که نگرشی عرفانی داشتند. جامعه قمرانی (که برخی آنان را همان یهودیان اسنی^۳ می‌دانند) به این سبب که با آموزه‌های یهودیان صدوقی (یهودیان معبد) مخالف بودند، ناچار شدند از شهرها خارج شوند و در منطقه قمران سکنا گزینند. این عرفای

۱. ورمز، گزا، النصوص الكاملة لمخطوطات البحر المیت، صص ۴۰ و ۴۲.

2. Qumran

3. Essins

یهودی در این منطقه آزادانه به عبادت و انجام اعمال عبادی خود مشغول شدند. عملیات اکتشاف این طومارها تا سال ۱۹۵۶ به طول انجامید. پس از تشکیل تیمی جهت بررسی این طومارها، به تدریج بخشی از این طومارها ترجمه و منتشر شد.

تاریخ نگارش این نسخه‌ها

مطالعات و بررسی‌های خط‌شناسی^۱ نشان می‌دهد این طومارها بین سال‌های ۲۲۵ پیش از میلاد تا سال ۵۰ میلادی نگاشته شده‌اند.^۲ این بررسی‌ها نوع خط، پهنای کلمات (نوک قلمی که این طومارها با آن نوشته شده بود) و نحوه نگارش را شامل می‌شود.^۳ نویسندگان این طومارها جهت تثبیت خطوط بر طومارها از قلم نی جهت نگارش استفاده می‌کردند.^۴ نحوه نگارش حروف عبری در این طومارها و رسم الخطی که در این طومارها به کار رفته است با نسخه‌های خطی دیگری که مربوط به قرن اول میلادی است، شباهت دارد.^۵ همچنین بین خط طومارها و آنچه از نوشته‌های روی تابوت‌ها و سنگ‌قبرهای متعلق به انتهای دوره دوم معبد یافت شده، شباهت جالبی وجود دارد و این نشان می‌دهد شیوه نگارش طومارها بی‌تردید متعلق به قرن اول پیش از میلاد یا نیمه نخست قرن اول میلادی است.^۶

در سال ۱۹۵۱ میلادی، برای اولین بار روی پارچه‌ای که یکی از طومارها درون آن پیچیده شده بود آزمایش کربن ۱۴ انجام گردید. نتیجه تقریبی این آزمایش نشان داد که این پارچه بین سال‌های ۱۶۷ پیش از میلاد تا ۲۳۳ میلادی بافته شده است.^۷

تقسیم‌بندی طومارها بر اساس محتوا

طومارهای بحرالمیت از حدود چهار هزار قطعه تشکیل شده است که از میان آن، حدود پانصد کتاب قابل‌شناسی بود.^۸ قسمت‌های مختلفی از تمام عهد عتیق به‌جز استر^۹ در این طومارها وجود دارد؛ برای مثال تعداد زیادی نسخه‌های خطی از کتاب‌های تورات و اشعیا و نیز بخش‌های متعددی از مزامیر داود، ارمیا و دانیال در

1. Paleographic dating

2. Grossman, Maxine, Rediscovering the Dead Sea Scrolls, pp. 48-51.

3. From Qumran to the Yahad, p. 81.

4. Magness, Jodi, The Archaeology of Qumran and the Dead Sea Scrolls, p.33.

۵ رستم آسد، مخطوطات البحر المیت و جماعة قمران، ص ۲۷-۲۸.

۶ یادین ایگال، سرگذشت طومارها، ص ۲۰۸.

۷ میلر بروز، مخطوطات البحر المیت، ص ۲۰۹.

۸ حامد سالم شریف، نقد العهد القديم، ص ۴۲.

۹ Ester؛ نام دختر یهودی که همسر پادشاه فارس ارتخشستا (خشایار شاه) بوده است. داتره المعارف کتاب مقدس.

این طومارها کشف شد.^۱ به طور خلاصه تا کنون حدود ۲۰۰ الی ۲۲۵ طومار و قطعات کوچک مربوط به عهد عتیق از میان طومارهای بحر المیت شناسایی شده است.^۲ مهم‌ترین غار، غار شماره چهار بود که شامل ۵۷۵ طومار و نسخه خطی بود که از این تعداد ۱۲۷ طومار، مربوط به عهد عتیق می‌شد. در این میان به‌جز کتاب استر، سایر کتاب‌های عهد عتیق در این غار پیدا شد.^۳ در جدول زیر به تعداد طومارهای برخی کتاب‌های عهد عتیق اشاره می‌شود:^۴

نام کتاب	طومارهای کشف شده	نام کتاب	طومارهای کشف شده
پیدایش	۲۰ طومار	حزقیال	۶ طومار
خروج	۱۶ طومار	مزامیر	۳۷-۳۵ طومار
لاویان	۱۳ طومار	انبیاء کوچک	۸ طومار
اعداد	۶ طومار	یعقوب	۴ طومار
تثنیه	۲۸-۳۰ طومار	امثال سلیمان	۳ طومار
یوشع	۳ طومار	ارمیا	۶ طومار
داوران	۴ طومار	مراثی ارمیا	۴ طومار
سموئیل	۴ طومار	دانیال	۸ طومار
پادشاهان	۳ طومار	عزرا	۱ طومار
اشعیا	۲۱ طومار	تواریخ	۱ طومار

بنابراین بیشترین طومار مربوط به مزامیر می‌شد که در حدود ۳۷ طومار از آن به دست آمد. قدیمی‌ترین طومارها مربوط به سفر لاویان، خروج و سموئیل است که تخمین زده می‌شود به سال ۲۵۰ ق.م برمی‌گردد؛ حتی برخی محققان طومار کتاب سموئیل را به حدود ۲۸۰ ق.م و طومار سفر لاویان را مربوط به حدود ۴۰۰ ق.م دانسته‌اند.^۵

۱ محمدیان بهرام، دائرة المعارف کتاب مقدس، ص ۲۱.

2. Flint, Peter W., The Bible at Qumran Text, p. 52

3. Flint, Peter W., The Bible at Qumran Text, p. 53

4. Ulrich, Eugene, The Biblical Qumran Scrolls Transcriptions, pp. 779-781.

۵ حامد سالم شریف، نقد العهد القديم، ص ۴۲.

مقایسه قدمت طومارهای بحر المیت با دیگر نسخه‌های عهد قدیم

قدیمی‌ترین متن ماسوری (متن عبری سنتی و رسمی)، متعلق به سال ۸۹۵ م است.^۱ نسخه دیگر، نسخه کامل کتاب مقدس در کنیسه یهودیان سفاردی در شهر حلب است.^۲ فاصله زمانی بین دوره ما و دوره بن آشور و شاگردانش به همان اندازه فاصله زمانی میان بن آشور^۳ و دوره نگارش طومارهای بحر المیت است (یعنی نزدیک به هزار سال). این طومارها حتی از کهن‌ترین نسخه شناخته شده از ترجمه سبعینیه نیز چند قرن قدیمی‌تر هستند و طومارهای اشعیا که در قمران یافت شده‌اند، فقط ششصد سال پس از جاری شدن کلمات آن بر زبان خود پیامبر، نوشته شده‌اند.^۴ در پرتو این واقعیت، به آسانی می‌توان به اهمیت بسیار بالای طومارهای قمران پی برد. علاوه بر قدمت، این مسئله نیز بر اهمیت این طومارها می‌افزاید که آن‌ها متعلق به دوره‌ای هستند که هنوز نسخه رسمی کتاب مقدس (قانون کتاب مقدس) شکل نگرفته است. این، با یک بار مقایسه متن طومارها و متن ترجمه‌ها از یک سو و متن ماسوری از سوی دیگر آشکار می‌گردد. به این ترتیب این طومارها به مثابه گزارشی مستقیم و بدون واسطه از رسم الخط زمان استنساخ این کتاب‌ها و محتوای متن آن هستند. به عبارت دیگر، در کنار مهم‌ترین نسخه‌های کتاب مقدس (از قبیل نسخه سبعینیه، ولگات، ماسوری و ...) نسخه جدیدی به نام طومارهای بحر المیت از دل آن سرزمین سربر آورد.^۵

اصالت یا تحریف کتاب مقدس

از همان زمانی که مشخص شد این طومارها شامل نسخه‌هایی از کتاب‌های عهد عتیق (به استثنای کتاب اِستر) هستند، این سؤال مطرح شد که این طومارها به چه میزان با نسخه‌ها معروف و متداول کتاب مقدس مطابقت دارند؟ برای روشن شدن اهمیت این پرسش باید به سه نکته توجه داشت.

۱. شمس محمد، سیر تحول کتاب مقدس، ص ۱۶۷.

۲. یادین ایگال، سرگذشت طومارها، ص ۱۱۰.

۳. نام یکی از خاندان یهودی فلسطین در قرن هشتم میلادی که از تأسیس کنندگان یکی از دو مدرسه ماسوریک کتاب مقدس که نقش مهمی در استنساخ تورات ماسوری داشتند.

۴. همان، ص ۱۱۴.

۵. همان ص ۲۹۲.

ترجمه‌بودن کتاب مقدس

اساس کتاب مقدس (بر خلاف قرآن کریم) بر ترجمه‌های متعددی که از آن وجود دارد استوار است. مترجم هر مقدار هم که متبحر و زبردست باشد، نمی‌تواند تمام مفاهیم متن اصلی را به خواننده‌اش برساند، لذا از این رهگذر اختلافات بسیاری میان ترجمه‌ها و نسخه‌های متعدد کتاب مقدس به وجود آمد. پس از آن که در قرن ششم میلادی نسخه‌های ماسوری عهد عتیق به وجود آمد، دانشمندان یهودی و مسیحی تلاش داشتند که دیگر نسخه‌های عهد عتیق را از بین ببرند یا دست‌کم آن را از دسترس عموم خارج سازند.^۱

نقش نسخه‌نویسان و کاتبان

یکی از معضلات کتاب مقدس اشتباهاتی است که در هنگام نسخه‌برداری کتاب مقدس و یا ترجمه آن روی داده است. این اشتباهات را خواه خطای نسخه‌نویس بدانیم یا تحریف عمدی کتاب مقدس، نتیجه‌اش بی‌اعتمادی به صحت فقرات کتاب مقدس است. در دست‌نوشته‌های قدیم، فاصله‌ای بین کلمات وجود نداشت و تمام کلمات موجود در یک سطر به هم چسبیده بودند؛ از این رو، احتمال بسیاری وجود داشت که نسخه‌نویس در فهم متن دچار اشتباه شود؛ مانند این جمله انگلیسی *God is no were* (خدا جایی نیست) که اشتباهاً می‌تواند این طور نوشته شود: *God is now here* (خدا اکنون این‌جاست).

معضل دیگر در نسخه‌های کتاب مقدس این است که کاتبان دوران اولیه (و گاه دوره‌های بعدی)، با اضافه نمودن حروف اضافه (مانند *و*، اما ...)، تغییر زمان افعال و تغییر ترتیب کلمات، سعی در روان‌سازی متن داشتند. آنان با اضافه کردن اسامی عام یا ضمائر، با جایگزین کردن کلمات نامأنوس با کلمات هم‌معنا، و گاه با بازنویسی جملات دشوار می‌کوشیدند بخش‌های مبهم را روشن سازند. یکی از علل اصلی تغییرات، تمایل به هماهنگ کردن یک بخش با بخش دیگر بوده است. در برخی موارد نیز (که این موارد بسیار مهم هستند) کاتبان به دلیل ملاحظات تعلیمی یا به هدف تکمیل موضوع، جملات یا ماجرای را اضافه (یا به‌ندرت حذف) کرده‌اند. وقتی یک اشتباه وارد متن می‌شد، کاتب بعدی آن متن را به عنوان متن اصلی خودش، عیناً رونویسی می‌کرد. بسیاری از اوقات، کاتب دوم نیز آن‌چه

۱. میلر، بروز، مخطوطات البحر المیت، صص ۲۹۱-۲۹۲.

را که فکر می‌کرد اشتباه است، «اصلاح» می‌کرد و به این ترتیب او نیز اشتباهاتی را وارد متن می‌کرد. گوردن فی، این دوره را که تا سال ۴۰۰ میلادی ادامه داشت، دوره اغتشاش می‌خواند.^۱ البته باید توجه داشت که تصحیح متون، بهینه‌سازی آن‌ها نیست، بلکه تهیه نسخه‌ای هر چه نزدیک‌تر به نسخه مؤلف است لذا نسخه‌بردار و مصحح حق اضافه کردن یا حذف ندارد خصوصاً در متون مقدس و آنچه که وحی شمرده می‌شود.

از این رو، جی. پترسون سمیث^۲ معتقد است هر چه دست‌نوشته قدیمی‌تر باشد، احتمال درستی آن بیشتر است؛ زیرا امکان رخ‌دادن اشتباه از اولین استنساخ وجود دارد. این خطاها به نسخه‌های بعدی منتقل می‌شود و هر چه دفعات استنساخ بیشتر می‌شود، تعداد این خطاها نیز زیادتر می‌شود. به همین دلیل دست‌نوشته‌های قدیمی‌تر صحیح‌تر به نظر می‌رسند.^۳ به طور خلاصه وقوع این اشتباهات هنگام نسخه‌برداری کتاب مقدس و یا ترجمه آن بدیهی و واضح می‌نماید و ایمان‌داران به کتاب مقدس این مقدار از تحریف و اشتباه در کتاب مقدس را می‌پذیرند.^۴

اختلاف بین نسخه سبعینیه و نسخه عبری

کلیسای مسیحی از هنگام تأسیس، زبان یونانی را زبان رسمی خود قرار داد و نسخه سبعینیه عهد عتیق تا قرون وسطا ترجمه مورد اطمینان تمام کلیساهای مسیحی بود؛ ولی پس از ترجمه نسخه عبری عهد عتیق (ابتدا توسط جروم در قرن چهارم به لاتین، و بعدها در قرن شانزدهم میلادی به زبان‌های دیگر) روشن شد که بین نسخه عبری عهد عتیق و نسخه سبعینیه اختلافات متعددی وجود دارد؛ مانند اینکه این دو نسخه نسبت به یکدیگر حذف و اضافاتی دارند و یا اینکه نقل بعضی جملات و برخی اسامی و تاریخ‌ها در این دو نسخه به صورت متفاوتی ثبت و ضبط شده است. علاوه بر این، ترجمه سبعینیه یونانی شامل کتاب‌های اپوکریفا نیز می‌شد در حالی که این کتاب‌ها در قانون عبری ماسوری و در نسخه عبری کتاب مقدس وجود نداشتند.

پیدا شدن طومارهای بحرالمیت که قدمشان چند قرن بیش از نسخه‌های موجود بود کنجکاوی پژوهشگران عرصه کتاب مقدس را

۱. میلیر بروز، مخطوطات البحر المیت، صص ۲۹۱-۲۹۲.

2. J. Paterson Smyth

۳. شمس محمد، سیر تحول کتاب مقدس، ص ۲۷۹.

۴. هریسون واتکی، گوردون فی، نقد کتاب مقدس، نقد تاریخی و ادبی و نقد نسخ، ص ۱۰۷.

تحریک کرد تا میزان مطابقت این طومارها را با سایر نسخه‌های عهد عتیق به‌ویژه نسخه ماسوری، بسنجند؛ خصوصاً آن که کتاب‌های اپوکریفایی نیز در میان این طومارها وجود داشت.^۱

لذا در این جا، مناسب است مقایسه‌ای میان برخی از قسمت‌های این طومارها و نسخه ماسوری داشته باشیم. باید توجه داشت که نوشتار حاضر در پی سنجش میزان صحت و درستی نسخه ماسوری (که امروزه، نسخه متداول و معتبر شناخته می‌شود) بر اساس نسخه‌های بحر المیت است و سخن از اثبات یا نفی تحریف کتاب مقدس نیست؛ چراکه تحریف کتاب مقدس جنبه‌های متعدد و گوناگونی دارد و محققان بسیاری در این زمینه تحقیقات با ارزشی را ارائه داده‌اند.

طومار سفر پیدایش

در این طومار از زبان ابراهیم می‌خوانیم:

... اینک ما از سرزمین خود عبور کرده، به سرزمین اولاد حام، یعنی مصر رسیدیم و من، ابرام، در شب ورودمان به مصر خوابی دیدم. آه! در خواب یک درخت سرو و یک نخل دیدم و مردانی را دیدم که آمده و می‌خواستند سرو را از ریشه ببرند و نخل را تنها باقی بگذارند و نخل فریاد کشید و گفت: سرو را نبرید؛ زیرا ملعون است کسی که درختی را بیندازد ... و به خاطر نخل، سرو نجات یافت و نه ... و من آن شب از خواب خود برخاستم و به همسر سارای گفتم: خوابی دیدم ... و از این خواب ترسان شده‌ام. او گفت: خوابت را به من بگو تا بدانم و من برایش شروع به گفتن آن خواب کردم: ... آنان قصد خواهند کرد مرا بکشند و تو را زنده نگه دارند. در این روز همه خوب ... که او برادرم است و به من به خاطر تو زنده خواهم ماند، و جانم به سبب تو نجات خواهد یافت ... از من و تا مرا بکشند و سارای آن شب از سخن من گریست ... پس از گذشت پنج سال سه نفر از مردان پادشاه مصر آمدند [به دستور] فرعون تا بدین ترتیب احوال مرا و همسرم و کارم را پیرسند ... در اثناء جشن آنان همسرم را دیدند لذا نزد پادشاه رفتند و زیبایی او را توصیف کردند ...^۲

۱. و رمز گزاه، النصوص الكاملة لمخطوطات البحر المیت، ص ۴۵.

2. The Dead Sea Scrolls Translated, Genesis Apocryphon, Col. XIX p.232 .

سپس این طومار شرح مفصلی از این که چگونه شاه مصر، سارای (سارای) را گرفت و جزئیات زیادی نیز دربارهٔ زیبایی سارای در آن آمده که در عهد عتیق وجود ندارد:

... چه ... و جلوهٔ صورتش چه زیبا است... و موی سرش چقدر... خوب است، چشمانش چه نیکو هستند و بینی‌اش و تابناکی چهره‌اش چه دل‌انگیز است.. سینه‌اش چه زیبا است و سفیدی‌اش چه دلشین... و همهٔ آن‌چه از دستانش به نظر می‌آید. چه کف‌های خوبی دارد و انگشتان دستش چه بلند و نیکو است. پاهایش چه زیبا و ران‌هایش چه بی‌عیب هستند. هیچ‌یک از دوشیزگان و نعروسان که به حجلهٔ زفاف می‌روند از او زیباتر نیستند. محبوب‌تر از همهٔ زنان است و زیبایی‌اش از همه آنان بیشتر است و با این همه زیبایی، خردمند نیز هست. سر دستانش خوش‌نما است. و چون شاه سخن هورکانوش و دو همراهش را شنید و دید که هر سه آنان چون یک تن با او سخن گفتند، دلش بسیار بدان زن ملیل شد و در پی او فرستاد تا وی را به نزدش بیاورند. پس به او نگریست و دلشینی‌اش را ستود و او را به همسری گرفت و خواست مرا بکشد و سارای با پادشاه گفت‌وگو کرد و گفت: او برادر من است، باشد که با من بهتر شود (تا بدین وسیله منفعت یابم). و من، ابرام، به خاطر او نجات یافته و هلاک نشدم و من، ابرام، بسیار گریستم و لوط پسر برادرم نیز با من گریست، در همان شب که سارای به زور از من گرفته شد.

آن شب به عبادت پرداخته، تضرع کردم و درخواست نموده و با اندوه در حالی که اشک‌هایم فرو می‌ریخت گفتم: «ای خدای متعال، ای پروردگار جهانیان، تو مبارکی؛ زیرا پروردگار و صاحب همه‌ای و فرمانروای همهٔ شاهان زمین هستی، تویی که بر همهٔ آنان کیفر قرار می‌دهی. اینک پروردگارا، من به درگاه تو اشک می‌ریزم به ضد فرعون زوان شاه مصر؛ زیرا همسرم به زور از من گرفته شده است. او را به خاطر من کیفر بده و بگذار دست نیرومندی بر او و اهل خانه‌اش فرود آید تا او امشب همسر مرا آلوده نکند و مردم بدانند، خدایا، که تو صاحب اختیار همهٔ شاهان زمین هستی. سپس گریستم و ماتم گرفتم.

آن شب خدای متعال باد مهلکی وزانید تا او همهٔ اهل خانه‌اش را دچار کند، بادی بسیار نحس و آن باد، بر او و همهٔ خانه‌اش فرود آمد تا جایی که وی توانست نزدیک آن زن برود و او را شناخت و او دو سال تمام با وی بود و در پایان دو سال بلاها و مرض‌ها شدت یافتند و بر او و اهل

خانه‌اش غلبه کردند و او کسان فرستاده، همه حکیمان و خردمندان و طبیبان مصر را فراخواند تا مگر بتوانند او و اهل خانه‌اش را از آن مرض برهانند و هیچ‌یک از طبیبان و خردمندان و حکیمان نتوانستند او را درمان کنند؛ زیرا باد به شدت بر همه آنان وزید و آنان گریختند. پس هورکانوش به نزد من آمد و خواست که آمده و برای شاه دعا کنم و دست خویش بر او نهم مگر صحت یابد؛ زیرا در رؤیا... لوط به او گفت: ابرام عمومی من نمی‌تواند برای شاه دعایی بکند تا وقتی که همسرش سارای با او است. اکنون برو و به پادشاه بگو همسرش را نزد شوهرش بفرستد و پس از آن او (ابراهیم) برایش دعا خواهد کرد و وی صحت خواهد یافت. و چون هورکانوش این کلمات را از لوط شنید، رفت و به پادشاه گفت: همه این بلاها و محنت‌ها به خاطر سارای هستند که همسر ابرام است. او، یعنی سارای، را به شوهرش ابرام بازگردان تا بلا از تو دور شود و نحسی از بین برود. و او مرا نزد خود فراخواند و گفت: این چه کاری است که با من به خاطر سارای کردی که گفتمی او خواهر من است؛ در حالی که او در واقع همسر تو است و من او را به همسری خود گرفتم. اینک همسرت را که با من است بردار و راه خود در پیش گیر و از مصر بیرون برو و برای من و همه اهل خانهام دعا کن که این باد نحس از ما دور شود. و من برای ... دعا کردم این به سرعت و دست خود بر سر او نهادم و بلا از او رفع گردید، و [باد] نحس دور شد و او صحت یافت و شاه برخواست و به من گفت: ... و شاه مرا سوگند داد که نتواند [تغییر کند]... و شاه به من یک ... زیاد بخشید... و بسیاری لباس‌ها از کتان مرغوب، و خلعت... نیز او (یعنی آن زن) و نیز هاجر ... و مأمورانی که [مرا] به بیرون [از مصر] هدایت کنند... و من، ابرام، با احشام و رمه بسیار و نقره و طلا راه خود در پیش گرفته، [از مصر] بیرون آمدم [و لوط] پسر برادرم با من بود. لوط نیز اموال بسیار داشت و برای خود همسری ... گرفت.^۱

از ویژگی‌های منحصر به فرد این طومار، توضیح این مطلب است که چرا ابراهیم به سارای (سارای) سفارش کرد شخصیت اصلی‌اش را پنهان کند. ابراهیم رؤیایی درباره یک درخت سرو و یک درخت نخل می‌بیند. او با سارای درباره این رؤیا که او را ترساننده سخن می‌گوید و رؤیا را چنین تعبیر می‌کند که وقتی آنان به مصر برسند تلاشی صورت خواهد گرفت که او را بکشند؛ اما سارای قادر به نجات وی خواهد بود. پس طبق این افسانه، فریب مذکور از فکر خود ابراهیم نبود؛ بلکه سفارش

1. The Dead Sea Scrolls Translated, Genesis Apocryphon, Col. XX, p.233-234.

خداوند بود که در خواب به وی الهام کرده بود. فراز مربوط به این واقعه در باب سیزدهم سفر پیدایش که شرح مشارکت لوط و ابراهیم است نسبت به فراز مشابه آن در طومار، اطلاعات اندکی در اختیار ما می‌گذارد. از سوی دیگر، طومار بیشتر از افراد مذکور دربارهٔ گفت‌وگوی خدا با ابراهیم به ما توضیح می‌دهد:

و بعد از آن که لوط از ابرام جدا شد ... خدا به ابرام فرمود: ... چشمانت را بگیر و از آن‌جا که ایستاده‌ای به طرف شمال و جنوب و شرق و غرب نگاه کن؛ زیرا همهٔ این زمین را که می‌بینی به تو و نسل تو خواهم داد برای همیشه و من نسل تو را مانند خاک زمین خواهم گردانید، پس اگر کسی بتواند خاک زمین را بشمارد نسل تو نیز قابل شمارش خواهد بود. برخیز، در این سرزمین و تمام وسعت آن بگرد؛ زیرا آن را به تو خواهم بخشید. پس من ابراهیم، حرکت کردم تا این سرزمین را مشاهده کنم ... پس از آن که از ساحل دریای شور به شرق دور شدم ... به رود فرات رسیدم و در امتداد رود فرات حرکت کردم تا به دریای سرخ (خلیج فارس) رسیدم و این مسیر را ادامه دادم تا به ابتدای دریای قصب (دریای سرخ) رسیدم ... پس از آن به جنوب رفتم تا به نهر جیحون رسیدم و در انتها به سلامت به خانه خود رسیدم ... سپس خیمه‌ام را برچیدم و در زمین ممری که در حبرون است ساکن شدم و در آن‌جا مذبحی برای خداوند ساختم.^۱

باب ۱۴ سفر پیدایش به جنگ چهار پادشاه، یعنی امرافیل، اریوک، گدورلاعمور و تدعال، با پنج پادشاه دیگر، یعنی بارع شاه سدوم، برشاع شاه عموره، شتاب شاه ادمه، شمشیر شاه زبوتیم و شاه بالغ، می‌پردازد. این بخش از سفر پیدایش در طومار حاوی مطالبی است که اطلاعات ما را درباره نام اماکنی که برخی از آن‌ها تا کنون شناخته بودند افزایش می‌دهد. بخش دوم همین باب که به اسارت لوط و فرستاده شدن خادمان ابرام برای نجات او می‌پردازد تقریباً همان داستانی است که در سفر پیدایش تورات آمده و تنها در بعضی جزئیات جغرافیایی تفاوت‌هایی با آن دارد.^۲

در باب ۱۵، ماجرای درخواست ابرام از خدا نقل شده است. ابرام که بی‌فرزند مانده بود از خدا می‌خواهد تا پسر و وارثی بدو بدهد. گرچه از این باب فقط قسمتی حفظ شده است؛ اما حتی همین قسمت کوتاه هم در مقایسه با روایت کتاب مقدس رسمی اضافات جالبی دارد. برخی محققان با مشاهده اختلافات بسیار این طومار با سفر پیدایش، رأی به ساختگی بودن آن داده‌اند و آن را اپوکریفای سفر پیدایش نام

1. The Dead Sea Scrolls Translated, Genesis Apocryphon, Col. XXI, p.234.
2. The Dead Sea Scrolls Translated, Genesis Apocryphon, Col. XXI, p.235-236.

نهاده‌اند. آنان این طومار را شبیه کتاب‌های ساختگی که با لحن آخر الزمانی نوشته شده است می‌دانند.^۱

طومار تفسیر مزامیر داود

برخی بر اساس خط این طومار، احتمال داده‌اند که کاتب این طومار، همان کاتب طومار تفسیر اشعیا و تفسیر هوشع بوده است که آن‌ها نیز در غار شماره چهار کشف شدند.^۲ در این جا تنها به بررسی مزمو ۳۷ در طومارهای بحر المیت بسنده می‌کنیم. با مقایسه فقرات این طومار با مزمو سی و هفتم از نسخه ماسوری مشخص می‌شود که فرقه‌هایی جزئی بین این دو متن وجود دارد:^۳

در ۳۷: ۱۸-۱۹ نسخه ماسوری دارای این فقرات است که در این طومار نیامده است:

«یَهُوه روزهای کاملان را می‌داند و میراث ایشان خواهد بود تا ابدالآباد.
در زمان بلا خجل نخواهند شد.»

در ۳۷: ۲۰ به جای کلمه دشمنان، کلمه دوستان آمده است به این ترتیب در این فقره پراکنده شدن و از بین رفتن دوستان یهوه پیش‌بینی شده است.
در ۳۷: ۲۷-۲۸ نسخه ماسوری این عبارت را دارد:

«از بدی برکنار شو و نیکویی بکن. پس ساکن خواهی بود تا ابدالآباد.
زیرا یَهُوه انصاف را دوست می‌دارد و مقدسان خود را ترک نخواهد فرمود.
ایشان محفوظ خواهند بود تا ابدالآباد»

و این طومار فاقد این عبارت‌هاست و به جای آن این عبارت آمده است: «ناعادلان تا ابد نابود خواهند شد.»

در ۳۷: ۳۹ نسخه ماسوری این عبارت را دارد: «و نجات صالحان از یَهُوه است و در وقت تنگی او قلعه ایشان خواهد بود» در حالی که این طومار فاقد این عبارت است.

این تفاوت‌ها، نشان می‌دهد که فرقی اساسی میان این قسمت از مزامیر در نسخه ماسوری با طومارهای بحر المیت وجود ندارد.

۱. یادین ایگال، سرگذشت طومارها، ص ۱۹۵.

۲. سومر دو پوینت، مخطوطات قمران البحر المیت، ج ۱، ص ۳۱۱.

3. The Dead Sea Scrolls Translated, Psa1ms Peshier, pp. 203- 206.

طومارهای کتاب اشعیا

از کتاب اشعیا حدود، ۲۱ طومار در غارهای قمران کشف شد. در میان این طومارها، مهم‌ترین طومار، با عنوان IQIsaa شناخته می‌شود که به عنوان بزرگ‌ترین کشف باستان‌شناسی شناخته شده است. این طومار بزرگ‌ترین و قدیمی‌ترین طومار خطی کتاب مقدس است که تا به حال کشف شده است و حدوداً هزار سال قدیمی‌تر از کهن‌ترین متن عبری است که در کتاب مقدس عبری ماسوری (که پایه تمام ترجمه‌های اصلی است) وجود دارد. همچنین این طومار، تنها طوماری است که یک کتاب از کتاب‌های عهد عتیق را به طور کامل نقل کرده است.^۱ تخمین زده می‌شود قدمت متن عبری این طومار به تاریخ ۱۵۰ الی ۱۲۵ ق.م برمی‌گردد و همین، بر اهمیت کشف این طومار می‌افزاید.^۲

بیشتر اختلافات این متن با متن ماسوری، مواردی از نوع تهجی است؛ اما در عین حال تعدادی اختلافات مربوط به خود متن، مانند عوض و بدل بودن کلمات و اختلافات کوچک محتوایی نیز وجود دارد.^۳ موارد زیر چند نمونه عادی از این گونه اختلافات است:

در باب اول از متن ماسوری (اشعیا ۱: ۱۵) می‌خوانیم:

«و چون دستان خود را پیش آوردی، چشمان خود را از تو پنهان خواهم نمود. آری، چون بسیار مناجات کنی آن را نخواهم شنید. دستان تو لبریز از خون است.»

در اینجا طومار اشعیا عبارت زیر را هم می‌افزاید: «و انگشتانت پر از گناه است». در باب دوم (اشعیا ۲: ۳) به جای جمله «و بر کوه خداوند برآییم، به منزلگاه خدای یعقوب»، طومار چنین می‌آورد: «و به منزلگاه خدای یعقوب برآییم».

در همین باب دوم (اشعیا ۲: ۹) در جمله «و مرد روحانی تعظیم می‌کند و آن که بزرگ است خود را فروتن می‌نماید، سپس آنان را نبخشای»، متن طومار قسمت پایانی جمله را ندارد و همچنین به کلی فاقد آیه بعد است که می‌گوید: «در [شکاف] صخره وارد شو و از ترس خدا و هیبت جلال سرور خود را در خاک پنهان کن» (اشعیا ۲: ۱۰).

در باب چهارم (اشعیا ۴: ۲) که می‌گوید: «در آن روز شاخه‌ای از خداوند، به زیبایی و جلال و ثمری از زمین خواهد بالید و می‌آید برای آنان از اسرائیل که گریختند»،

۱. میلر بروز، مخطوطات البحر المیت، ص ۲۹۳.

۲. محمدیان بهرام، دائرة المعارف کتاب مقدس، ص ۲۱.

۳. همان، ص ۱۱۷.

طومار می‌افزاید: «و یهودا» (یعنی از اسرائیل و یهودا). در آیهٔ پنجم، طومار فاقد این عبارت است: «و دودی در روز و درخشش آتشی شعله‌ور در شب؛ زیرا بر هر جلالی، پوششی خواهد بود» و در آیهٔ ششم نیز این عبارت را نمی‌بینیم: «و در هنگام روز به جهت سایه، خیمه‌گاهی خواهد بود».

در باب ششم (اشعیا ۶: ۳) که متن ماسوری می‌گوید: «قدوس، قدوس، قدوس، خداوند ارواح»، طومار می‌گوید: «قدوس، قدوس، خداوند ارواح».

در باب بیست و یکم (اشعیا ۲۱: ۱۶) به جای عبارت «زیرا خدا به من گفته بود، در سالی طبق سال‌های مزدوران و همهٔ جلال قیدار تباه خواهد شد»، طومار می‌گوید: «در سه سال...».

و در باب چهلیم (اشعیا ۴۰: ۱۲) آن‌جا که متن ماسوری می‌گوید: «کیست که آب‌ها را با کف دست خود پیموده و افلاک را با وجب اندازه گرفته و غبار زمین را به کیل گنجانیده و کوه‌ها را به قپان و تل‌ها را به ترازو وزن کرده است؟» طومار نخست می‌گوید: «کیست که آب‌های دریا را... پیموده» و این از یک جا به جایی بسیار جزئی در حروف زبان عبری ناشی شود (בָּרַחַב = آب‌های دریا؛ בָּרַחַב = آب‌ها) اما به هر حال در این‌جا عبارت طومار به خاطر مراعات نظیری که دارد، بهتر از عبارت ماسوری به نظر می‌رسد.^۱

بعضی جابه‌جایی‌های لفظی دیگر دارای تشابه کلامی (مراعات نظیر) نیستند؛ اما بسیاری از آن‌ها را می‌توان به همان شکل در ترجمهٔ هفتادی نیز یافت.^۲

دومین طوماری که از کتاب اشعیا در فلسطین موجود است، یکی از سه طوماری است که پروفیسور سوکنیک خریداری کرد و با نام طومار دوم اشعیا (MS2) شناخته می‌شود. با وجود ناقص بودن این نسخه خطی، وجود آن مانند نسخهٔ اول اشعیا ما را قادر می‌سازد مقایسه‌های مهمی انجام دهیم. در این‌جا نیز تفاوت‌هایی وجود دارد. طومار دوم اشعیا به متن ماسوری که در اختیار ما است به‌ویژه از نظر تهجی کلمات نزدیک‌تر است و فاقد نشانه‌های «کامل» تهجی است که در طومار اول اشعیا فراوان به چشم می‌خورد. همچنین طومار دوم اختلافاتی با متن ماسوری دارد که تمام آن‌ها در طومار اول دیده نمی‌شود.^۳ اختلافات موجود بین این دو طومار و متن سنتی

۱. مقایسه‌ای که در این‌جا شده است بر اساس کتاب سرگذشت طومارها صص ۱۱۷-۱۱۸ است.

۲. یادین ایگال، سرگذشت طومارها، صص ۱۱۷-۱۱۸.

۳. همان، ص ۱۲۰.

رسمی، اگرچه بیشتر مربوط به تهجی کلمات هستند؛ اما گاهی شباهت‌هایی با ترجمه هفتادی نشان می‌دهند. با بررسی موارد اختلافی می‌توان گفت شباهت میان این طومارها و نسخه ماسوری بسیار جدی است و اختلافات میان آن‌ها نیز کم‌اهمیت است؛ لذا اگر تغییر و یا تحریفی در این کتاب روی داده، مربوط به دوران پیش از میلاد مسیح است.^۱

طومار تفسیر ناحوم

کتاب ناحوم شامل سه فصل است که طومار کشف‌شده شامل قسمت‌هایی از فصل اول و دوم و چهارده بند از نوزده بند فصل سوم است. بر اساس پژوهش‌های خط‌شناسی و نسخه‌نگاری، تخمین زده می‌شود که این نسخه مربوط به نیمه دوم قرن اول پیش از میلاد است.^۲ این طومار شامل تفسیر کتاب ناحوم بر اساس رویکرد جامعه قمرانی است. در این‌جا بدون اشاره به تفسیر به بیان آن‌چه از کتاب ناحوم در این طومار باقی مانده است بسنده می‌کنیم و به مقایسه آن با نسخه ماسوری می‌پردازیم:

➤ فصل ۱:

[... راه یهوه در تند باد و طوفان است] و ابرها [خاک پای او می‌باشد]. ۴
 [دربیا را] عتاب می‌کند [و آن را می‌خشکلند] باشان و کرمل کاهیده
 می‌شوند و گل لبان پژمرده می‌گردد. ۵ کوه‌ها از او متزلزل و تل‌ها
 گداخته می‌شوند و جهان از حضور وی متحرک می‌گردد و ربع مسکون
 و جمیع ساکنانش. ۶ پیش خشم وی که تواند ایستاد؟ و در جدت غضب
 او که تواند برخواست؟

➤ فصل ۲:

[۱۱] بیشه شیران و مرتع شیران ژیان کجا است که [در آن شیر نر و شیر
 ماده و شیر بیچه می‌خرامیدند] و ترساننده‌ای نبود؟ [۱۲ شیر نر برای
 حاجت بیچه‌های خود می‌درید و به جهت شیرهای ماده‌اش خفه می‌کرد
 و مغاره‌های خود [را از شکار] و بیشه‌های خویش را از صید پر می‌ساخت.
 ۱۳ [اما الآن یهوه صباوت می‌گوید]: «من به ضد تو هستم و ارابه‌هایم
 را به دود خواهم سوزانید و شمشیر شیران ژیان تو را هلاک خواهد

۱. عبد الله احمد، أسطورة مخطوطات نجع حمادی و قمران، ص ۲۹۳.

۲. رمز گزا، النصوص الكاملة لمخطوطات البحر الميت، ص ۵۴۹.

ساخت و شکار تو را [از زمین] منقطع خواهیم نمود [و آواز ایل چیانث دیگر مسموع نخواهد شد].

فصل ۱۳: >

۱ وای بر شهر خونریز که تماش از دروغ و قتل مملو است و غارت از آن دور نمی‌شود! ۲ آواز تازیانه‌ها و صدای غرغر چرخ‌ها و جهیدن اسبان و جستن ارابه‌ها. ۳ سواران هجوم می‌آورند و شمشیرها برآق و نیزه‌ها لامع است و کثرت مجروحان و فراوانی مقتولان و لاش‌ها را انتها نیست. بر لاش‌های یک‌دیگر می‌افتند. ۴ از کثرت زنای زانیه خوش منظر که صاحب سحرها است و امت‌ها را به زناهای خود و قبایل را به جادوگری‌های خویش می‌فروشد. ۵ اینک یهوه صباپوت می‌گوید: من به ضد تو هستم و دامن‌هایت را بر روی تو منکشف ساخته عورت تو را بر امت‌ها و رسوایی تو را بر مملکت‌ها ظاهر خواهیم ساخت. ۶ و نجاست بر تو ریخته تو را ذلیل خواهیم ساخت و تو را عبرت خواهیم گردانید. ۷ و واقع خواهد شد که هر که تو را ببیند از تو فرار کرده خواهد گفت: نینوا ویران شده است! کیست که برای وی ماتم گیرد و از کجا برای تو تعزیه‌کنندگان بطلبیم؟

۸ آیا تو از نوامون بهتر هستی که در میان نهرها ساکن بوده آب‌ها او را احاطه می‌داشت که دریا حصار او و بحرها دیوار او می‌بود؟ ۹ حبش و مصر قوتش می‌بودند و آن انتها نداشت فوط و لوبیم از معاونت‌کنندگان تو می‌بودند. ۱۰ مع هذا جلای وطن شده و به اسیری رفته است و اطفالش نیز بر سر هر کوچه کوبیده شده‌اند و بر شرفایش قرعه انداخته‌اند و جمیع بزرگانش به زنجیرها بسته شده‌اند. ۱۱ پس تو نیز مست شده خوشتن را پنهان خواهی کرد و ملجایی به سبب دشمن خواهی جست. ۱۲ جمیع قلعه‌هایت به درختان انجیر با نوبرها مشابه خواهد بود ...!

با مقایسه این عبارتها با فقرات کتاب ناحوم، این نکته هویدا می‌شود که بین دو متن فرقی به آن صورت وجود ندارد. گرچه طومار تفسیر ناحوم، به علت گذشت زمان و از بین رفتن برخی قسمت‌های آن، نسبت به نسخه ماسوری دارای نقص فراوانی است، اما به نظر می‌رسد صفحات از دست رفته طومار یا آن‌ها که به طور کامل قابل خواندن نیستند، به همان مطالبی می‌پردازد که در کتاب ناحوم بر اساس نسخه ماسوری آمده است.

طومار تفسیر حبقوق

روش نویسنده این متن، تفسیر آیه به آیه کتاب حبقوق است، به گونه‌ای که بلافاصله پس از هر آیه، توضیحات خود را با گفتن عبارت «تفسیر آن، ... است» بدان می‌افزاید. از این رو، این طومار از دو جنبه اهمیت دارد: از یک سو متن کتاب حبقوق را در اختیار ما قرار می‌دهد که بنابر آن چه گفته شد، هزار سال از تمام متون عبری شناخته‌شده قدیمی‌تر است و از سوی دیگر، راهی برای فهم پیش‌زمینه فرهنگی و مسائل مربوط به اعضای فرقه‌ای که طومار را نوشتند در اختیار می‌گذارد.^۱

این طومار تنها شامل دو فصل آغازین کتاب حبقوق همراه با تفسیر خاص جامعه قمرانی است. مقدار باقی‌مانده از کتاب حبقوق در این طومار بدون در نظر گرفتن تفاسیر قمرانی، می‌تواند ابزار خوبی جهت مقایسه این قسمت از عهد عتیق با نسخه متداول ماسوری باشد. با مقایسه این مقدار از متن طومار تفسیر حبقوق و متن کتاب حبقوق در نسخه ماسوری، متوجه می‌شویم این دو با یکدیگر تشابه فراوان دارند. اگرچه در برخی قسمت‌ها این طومار با کتاب حبقوق تفاوت‌هایی دارد:^۲

در ۱: ۷ این عبارت در طومار آمده است: «ایشان هولناک و مهیب می‌باشند و از طرف خودشان حکمت و جلال‌شان خواهد آمد» در حالی که در نسخه ماسوری ذیل این عبارت یعنی «و از طرف خودشان حکمت و جلال‌شان خواهد آمد» موجود نیست.

در ۱: ۱۷ به جای کلمه تور در متن ماسوری، کلمه شمشیر به کار رفته است. در ۱: ۹ نیز عبارت این طومار چنین است: «جمیع ایشان برای ظلم می‌آیند. عزیمت روی ایشان به طرف پیش است تا تمام امت‌ها را همچون عقابی که سیر نمی‌شود به چنگال خود درآورند و تمام [امت‌ها] را با کینه و خشم و کوچکی مخاطب خویش قرار می‌دهند، چراکه خداوند در حق آن‌ها گفت "چهره آنان همچون باد شرق است" و اسیران را [مثل ریگ] جمع می‌کنند». در نسخه ماسوری از عبارت «تا تمام امت‌ها را همچون عقابی ...» به بعد، موجود نیست.

در ۲: ۵ نسخه ماسوری، چنین آمده است: «به‌درستی شراب فریبنده است، مرد مغرور آرامی نمی‌پذیرد که شهوت خود را مثل عالم اموات می‌افزاید و خودش مثل

۱. یادین ایگال، سرگذشت طومارها، صص ۱۲۴-۱۲۵.

2. The Dead Sea Scrolls Translated, Habakkuk Peshet, p. 197-202.

موت سیر نمی‌شود»؛ ولی در طومار تفسیر حقوق جمله «به‌درستی شراب فریبنده است» نیامده است.

در ۲: ۱۵ به جای کلمه «برهنگی»، کلمه «جشن‌های او» در طومار آمده است. به طور خلاصه بدون در نظر گرفتن این اختلافات، این طومار متن ماسوری عهد عتیق را تأیید می‌کند.^۱

نتیجه

با مراجعه به آن مقدار از متن عهد عتیق که در میان طومارهای بحر المیت کشف شده است به این نتیجه می‌رسیم که نسخه بحر المیت عهد عتیق در برخی موارد با نسخه ماسوری تشابه دارد. در مواردی که میان این دو نسخه اختلاف وجود دارد، گاهی اختلافات به اختلاف در تهجی کلمات برمی‌گردد که در نتیجه موجب تغییری مختصر در معنا شده است. در موارد دیگر نیز این تغییرات به حذف و یا اضافه شدن جمله یا جملاتی در کتاب مقدس شده است (همانند مواردی که در مزمور ۳۷ گذشت). در برخی موارد اختلاف میان دو نسخه بسیار جدی است تا جایی که برخی محققان را واداشته است بر خلاف رسم نسخه‌شناسان که به سند و متن قدیمی‌تر اصالت می‌دهند، منکر اصالت متن شده و آن را نسخه دروغین شمرده‌اند که مثال بارز آن، طومار سفر پیدایش است.

به طور کل اکتشافات جدید کتاب مقدس صحت و درستی برخی از قسمت‌های کتاب مقدس را زیر سؤال می‌برد و بیانگر وجود اشتباهات در برخی قسمت‌های کتاب مقدس است. علت برخی اشتباهات، ترجمه‌های غلط بوده است.^۲ بهترین شاهد بر این مطلب نیز، اشتباهاتی است که در هنگام ترجمه کتاب مقدس به زبان انگلیسی در نسخه کینگ جیمز اتفاق افتاد، به طوری که جهت بر طرف شدن این اشتباهات تاکنون چهار ویرایش بر روی آن صورت گرفته است.^۳

لذا در این جا دو پرسش مطرح می‌شود:

نخست اینکه، آیا کتاب مقدس فعلی با کتاب مقدس اصلی تطابق دارد؟

۱. میلر بروز، مخطوطات البحر المیت، ص ۳۰۵.

2. Encyclopedia of Catholicism, pp. 111-112.

۳. عبد الوهاب احمد، اختلافات فی تراجم الكتاب المقدس ص ۵.

در جواب باید گفت، ما نسخه‌ای از کتاب مقدس اصلی در دست نداریم تا بتوانیم میزان صحت کتاب مقدس موجود را با آن بسنجیم. وانگهی بر اساس آموزه‌های قرآنی، کتاب مقدسی که مورد اعتقاد مسیحیان و یهودیان است، چیزی به جز تورات و انجیل نازل شده بر حضرت موسی و حضرت عیسیاست؛ چراکه بر اساس عقیده یهودیان و مسیحیان، کلماتی که نویسندگان کتاب مقدس در این کتاب نگاشته‌اند از طرف خدا نیامده است.^۱ در حالی که بر اساس مفاهیم قرآنی، تورات و انجیل به واسطه وحی الاهی بر یهودیان و مسیحیان نازل شده است.^۲

سوال دوم اینکه، عهد عتیق موجود بر اساس نسخه ماسوری، چه مقدار با نسخه بحرالمیت مطابقت دارد؟

پس از بررسی موارد متعدد اختلافات دو نسخه، می‌توان به این اطمینان رسید که اختلافات جدی میان این دو نسخه وجود ندارد و بیشتر اختلافات به نحوه تلفظ کلمه عبری متن عهد عتیق بازمی‌گردد. مواردی که همچون سفر پیدایش به متن اصلی اضافه شده، به قدری افسانه‌گونه مطرح شده است که پژوهشگران حوزه کتاب مقدس ترجیح می‌دهند آن را نسخه اپوکریفایی سفر پیدایش بنامند. لذا می‌توان به این اطمینان رسید که نسخه ماسوری عهد عتیق (دست‌کم) ریشه در سال‌های آغازین ظهور مسیحیت دارد.

۱. تعالیم کلیسای کاتولیک، صص ۷۲ - ۷۳ و جو ویور، مری، درآمدی به مسیحیت، ص ۳۷.

۲. سوره مائده آیه ۴۴ و سوره آل عمران آیه ۳.

عکس‌ها

موقعیت جغرافیایی منطقه قمران

نمونه‌ای از خمره‌ای که طومارها در آن نگهداری می‌شد

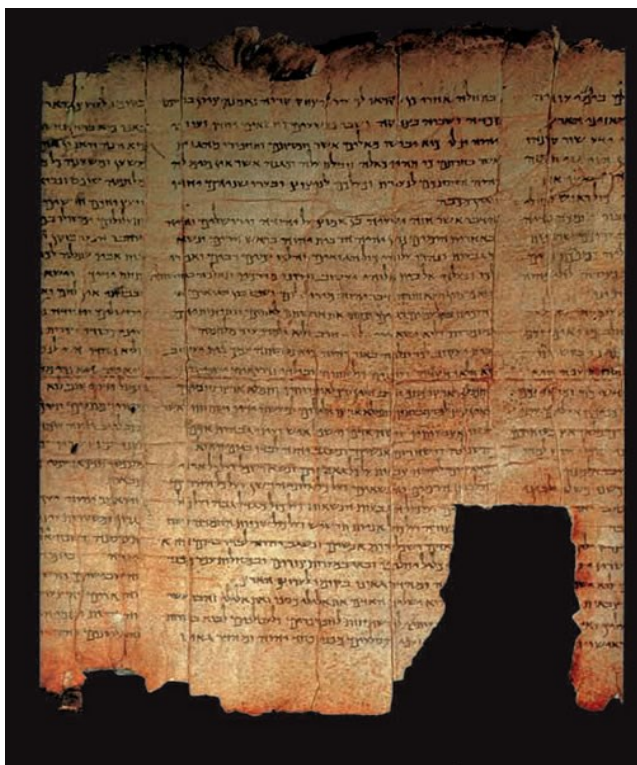
یکی از محققان در حال بررسی یکی طومارها

قسمتی از طومارهای اکتشافی

قسمتی از کتاب اشعیا

منابع

- قرآن کریم
۱. عبد الوهاب احمد، اختلافات فی تراجم الكتاب المقدس، چاپ اول، مكتبة وهبة، قاهره مصر، ۱۹۸۷م.
  ۲. أبو اسلام، أحمد عبد الله، أسطورة مخطوطات نجع حمادى و قمران، چاپ اول، مركز التنوير الاسلامى، القاهرة مصر ۲۰۰۶م.
  ۳. سالم شريف، دلائل تحريف الكتاب المقدس، چاپ اول، بی‌نا، بی‌جا، ۲۰۰۵ م.
  ۴. عثمان احمد، مخطوطات البحر الميت، چاپ اول، مكتبة الشروق، قاهره مصر ۱۹۹۶م.
  ۵. رستم أسد، مخطوطات البحر الميت و جماعة قمران، چاپ اول، المكتبة البولسية، بيروت لبنان ۱۹۹۰م.
  ۶. ميللر بروز، مخطوطات البحر الميت، ترجمه محمود العلبدى، چاپ اول دائرة الثقافة و القانون، أمان اردن، ۱۹۶۷م.
  ۷. سومه أندرو دو پان، مخطوطات قمران البحر الميت، ترجمه و تحقيق موسى ديب الخورى، چاپ اول، دار الطليعة الجديدة، دمشق سوريه ۱۹۹۸م.
  ۸. ورمز گزا، النصوص الكاملة لمخطوطات البحر الميت، ترجمه سهيل زكار، چاپ اول، دار قتيبه، دمشق سوريه، ۲۰۰۶م.
  ۹. حامد سالم شريف، نقد العهد القديم، چاپ اول، مكتبة مديولى، قاهره مصر، ۲۰۱۱م.
  ۱۰. كتاب مقدس، ترجمه قديم، رشدی، آرمان، آیا كتاب مقدس تحريف شده است؟، كانون انديشه مسيحي، انگلستان، بی‌نا.
  ۱۱. محمدیان، بهرام، دائره المعارف كتاب مقدس، چاپ اول، روز نو، تهران ايران ۱۳۸۰ هـ. ش.
  ۱۲. يادين، ايگال، سرگذشت طومارها، ترجمه سعيد كريم پور، چاپ اول، نشر اديان، قم ايران، ۱۳۹۰ هـ. ش.
  ۱۳. شمس، محمد، سير تحول كتاب مقدس، چاپ اول، بوستان كتاب، قم ايران، ۱۳۸۹ هـ. ش.
  14. From Qumran to the Yahad, Edited by Florentino García Martínez, Leiden – Boston, 2009.
  15. Grossman, Maxine, "Rediscovering the Dead Sea Scrolls," 2010.
  16. Magness, Jodi, The Archaeology of Qumran and the Dead Sea Scrolls, 2002.
  17. Géza Vermes, The Complete Dead Sea Scrolls in English, Penguin, 1997.
  18. The Dead Sea Scrolls Translated, The Qumran Texts in English, Florentino Garcia Martinez and Wilfred G. E. Watson (translators), 2nd ed., Brill, Leiden New York Cologne.
  19. Flint, Peter W., The Bible at Qumran Text Shape and Interpretation Studies in the Dead Sea Scrolls and Related Literature, Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 2001.
  20. Encyclopedia of Catholicism, Frank K. Flinn J. Gordon Melton, Series Editor, Facts On File, Inc. New York, 2007.
  21. Ulrich, Eugene (ed.), The Biblical Qumran Scrolls Transcriptions and Textual Variants Supplements to Vetus Testamentum, Brill, Leiden Boston, 2010.